

Важливість урахування психологічних умов успішного формування знань, навичок і вмінь у процесі навчання іноземної мови

Дану статтю присвячено сутності і закономірностям формування тих психологічних особливостей, які властиві опануванню основних аспектів виучуваної мови і видів мовленнєвої діяльності цією мовою. **знання, комунікативна спрямованість навчання, навички, розумові операції, критерії, вміння, творча діяльність, говоріння, слухання, читання, письмо**

Навчання студентів іноземної мови в кінцевому результаті спрямоване на практичне опанування ними іноземної мовленнєвої діяльності, на формування необхідних для цього знань, навичок, умінь. Необхідних тому, що відповідні знання (засвоєні відомості про виучувану мову, мовлення і мовленнєву діяльність) є вихідною теоретичною базою (засобом) для формування і реалізації мовленнєвих умінь, навички ж - їхні автоматизовані компоненти, що дозволяють реалізовувати необхідну мовленнєву діяльність упевнено, швидко і правильно. Водночас уміння виражаються у спроможності успішно застосовувати мовні і мовленнєві знання і навички за конкретних умов мовленнєвої діяльності. Психолог-лінгвіст Ірина Олексіївна Зимня уточнює, що треба навчати не будь-якої неоднорідної мовленнєвої діяльності як мовного явища, а формувати у того, хто навчається, його власну мовленнєву діяльність іноземною мовою, для чого йому буде необхідно оволодіти засобами і способами реалізації кожного з її видів і її загальними та частковими механізмами. Як зазначає відомий методист, кандидат психологічних наук Олександр Ветохов, теоретичною базою для опанування іншомовної мовленнєвої діяльності є **знання** студентами мовних (фонетичних, лексичних і граматичних) явищ та інших відомостей, необхідних для здійснення операцій із цим мовним матеріалом у процесі рецептивної чи репродуктивної мовленнєвої діяльності.

Знання виконують основну роль у системі навчання іноземної мови, тому що за умов відсутності іншомовного оточення можливе лише свідоме його опанування, що спирається на знання лінгвістичного матеріалу, розуміння сутності виконуваних іншомовних операцій і дій, закономірностей їхнього здійснення і формування. Про це свідчить увесь педагогічний досвід, думка багатьох методистів, психологів та вчителів. Комунікативна спрямованість навчання мови, саме життя, педагогічна практика найважливішою умовою успішного формування іншомовних знань учнів висувають *необхідність підвищення уваги педагогічного загалу до їхньої теоретичної підготовки.*

Інші, конкретніші умови успішного здобуття знань з іноземної мови пов'язані із *опануванням аспектів виучуваної мови і видів мовленнєвої діяльності цією мовою.*

Отже, О.Ветохов рекомендує викладачу знати і враховувати у своїй діяльності основні умови успішного формування знань в цілому, до яких належать:

– постійне піклування викладача про мотивацію отримання знань студентами;

- проблемний характер пізнання навчальної інформації;
- цікаве, доступне, обґрунтоване повідомлення відповідних даних;
- виокремлення головного зі змісту і його послідовний виклад;
- зв'язок нової інформації з раніше засвоєною, її систематизація;
- повторюваність відомостей і їх закріплення;
- широке використання вправ, спрямованих на виявлення і закріплення знань, їхнє застосування у практичній мовленнєвій діяльності.

Щодо опанування іноземної мови під **навичками** розуміють «автоматизовані дії з фонетичним, лексичним і граматичним матеріалом у процесі рецептивного і репродуктивного мовлення». Уся ця сукупність навичок виконує виключно важливу роль у процесі реалізації іншомовної мовленнєвої діяльності, оскільки автоматизація сприйняття і вираження думок дозволяє людині під час комунікації зосереджувати увагу на змісті мовлення, робити це легко і безпомилково, відповідно до ситуації спілкування. Однією із важливих умов підвищення рівня сформованості іншомовних навичок студентів є *науково обґрунтоване збільшення відведеного на вивчення іноземних мов часу*. Наступна психологічна умова успішного формування іншомовних навичок полягає у *забезпеченні викладачем усвідомлення практичної діяльності студентів*.

Перехід до широкого використання навичок виконання відповідних операцій у процесі іншомовної мовленнєвої діяльності є наступною умовою їхнього успішного формування. Таке використання розширює межі і можливості їх практичного застосування, сприяє оволодінню іноземною мовленнєвою діяльністю.

Наявність певних знань і навичок ще не забезпечує досягнення відповідних **умінь**. Уміння пов'язані з перенесенням певних операцій і дій в нові умови, з оцінкою їх особливостей, яка спирається на знання і досвід людини. Усі іншомовні знання і навички студентів у кінцевому результаті реалізуються за допомогою умінь. Саме вони визначають його здатність брати участь в іншомовному спілкуванні, демонструють *рівень* опанування виучуваної мови. У процесі іншомовної мовленнєвої діяльності використовуються наступні види умінь:

- уміння усвідомлено **слухати** іншомовне мовлення: здатність прозирати смисл мовлення, визначати тему бесіди, швидко реагувати на елементи мовлення, яке сприймається (паузи, наголоси...), уміння здогадатися значення невідомих слів за допомогою словотвірних елементів, контексту, подібності до слів різної мови, передбачати зміст, зрозуміти основну ідею (смісл), загальний зміст і деталі тексту, вичленовувати з нього головне;

- уміння **говорити** іншою мовою: здатність оперативно збудувати програму фрази (що і як сказати) рідною мовою, вибрати необхідну граматичну структуру із одночасним чи паралельним викладом фрази, проконтролювати відповідність даної фрази вихідній програмі, відкорегувати або вжити інший варіант висловлювання, вміння бачити реакцію співбесідника, оперативно реагувати на неї і зміст його мовлення, осмислити (рідною мовою) наступний зміст свого мовлення;

- уміння **читати** іншомовні тексти: передбачати зміст, виокремлювати головне, знаходити деталі, встановлювати смислові зв'язки, зосереджувати увагу на діях і характеристиці персонажів, відстежувати логічну послідовність дій і дотримуватися її під час викладу змісту, усвідомлювати мету читання конкретного тексту і розподіляти увагу між змістом і формою тексту, самостійно семантизувати незнайомі слова за наявності відповідних опор, здійснювати смисловий аналіз тексту;

- **уміння письмово переказувати:** власне, йдеться про здатність студента спланувати і викласти усно відповідні думки рідною мовою із наступним їх перекладом і письмовим викладом іноземною, проконтролювати правильність викладу речень і відкорегувати їх за необхідністю.

Для успішного формування іншомовних умінь студентів викладачу потрібно знати і враховувати у своїй діяльності й основні умови та шляхи досягнення такого результату. Зупинимося на деяких із них. **Умова перша.** Передусім викладач повинен розуміти психологічний механізм формування умінь в цілому, загальні умови забезпечення результативності необхідної для цього навчальної роботи. Для цього треба, опираючись на вже наявний теоретичний матеріал, яким володіють студенти, викласти необхідний мінімум теоретичних відомостей (призначення, структуру або будову) про те або інше мовленнєве явище, продемонструвати випадки його застосування на практиці. Це дозволить перейти до формування навичок. Тут можна використовувати різні вправи, пов'язані із багаторазовим застосуванням цього явища, одночасно ускладнюючи вправи або завдання. Це буде сприяти формуванню здатності правильно орієнтуватися у конкретних мовних ситуаціях. Відповідні мовленнєві дії ставатимуть автоматичними. Усе це дозволяє переходити до вживання і вдосконалення згаданого умінь у процесі комунікативної мовленнєвої діяльності. **Умова друга.** Урахування психологічних особливостей студентів. Дати їм можливість аналізувати, шукати, робити висновки, самостійно формувати правила, забезпечуючи таким чином високий інтелектуальний рівень навчальної роботи, активний характер оволодіння граматичними явищами виучуваної мови. **Умова третя.** Спрямованість вправ на формування певних, наприклад, аудитивних умінь; на з'ясування логічної послідовності дій; розуміння змісту без домислу розуміння основних думок. **Умова четверта.** Успішному формуванню необхідних умінь сприяє систематичний контроль правильності виконання відповідних мовленнєвих дій, рівня досягнень.

Для виявлення рівня опанування видів іншомовної мовленнєвої діяльності потрібно спиратися на такі показники. У процесі **говоріння:** ступінь автоматизації вимовних навичок, швидкість виконання операцій, мовленнєві реакції, мовна правильність, точність і варіативність способів висловлення думки. У процесі **слухання:** збільшення обсягу і підвищення складності мовленнєвого повідомлення, швидкості його презентації, стійкості до перешкод. У процесі **читання:** поглиблення розуміння смислових відношень, виражених мовленнєвим повідомленням. У процесі **письма:** автоматизація орфографічних навичок, повнота і правильність мовного оформлення думки, відшліфованість зовнішнього письмового способу її оформлення і формулювання

О.Ветохов підкреслює, що чіткої градації між навичками і вміннями немає. Вони формуються паралельно, тісно взаємодіють і трансформуються одне в одного. Уміння — це не автоматизована дія, а здатність виконувати її у нових умовах «живого» мовлення, спираючись на необхідні навички і знання людини. Формувати потрібно передусім базові пласти мовленнєвої діяльності, знання і навички; водночас варто швидше переходити до розвитку і реалізації відповідних умінь. Затримка на етапах формування знань і навичок не забезпечить успішного володіння продуктивним іншомовним мовленням. Акцентування ж на розвитку умінь (не підкріплюючи це роботою над засвоєнням студентами знань і навичок) за умов відсутності іншомовного оточення теж приречене на гальмування темпів опанування мови. Вихід — у практичному, комунікативному напрямку оволодіння іншомовними знаннями і навичками.

Список літератури

1. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке.— М.: 1978.
2. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник для студентів вищих навчальних закладів освіти.— Київ, 1999.
3. Общая методика обучения иностранным языкам: Хрестоматия / Сост. А. А. Леонтьев.— М.: 1991.
4. О.Ветохов. Психологічні умови успішного формування знань, навичок і вмінь у процесі навчання іноземної мови. // Іноземні мови в навчальних закладах.— 2003.— № 4.

Данная статья посвящена сущности и закономерностям формирования тех психологических особенностей, которые присущи для овладения аспектов изучаемого языка и видов речевой деятельности этого языка.

The article is devoted to the essence and appropriateness of forming those psychological peculiarities to master the characteristic aspects and speech operation forms of the language studied.

УДК.378.147

І.О. Головка, викл., В.О. Гребенюк, викл.

Кіровоградський національний технічний університет

Важливість урахування психології пізнавальних процесів під час навчання іноземних мов

Стаття доводить залежність результативності навчання іноземних мов від урахування викладачем психологічної сутності і закономірностей пізнавальних процесів.

артикуляційний апарат, мовленнєва діяльність, слуховий аналізатор, кінестетичні відчуття, усвідомлення, довготривала пам'ять, мислення, уявлення, мовлення

Результативність навчання студентів іноземних мов великою мірою залежить від урахування викладачем психологічної сутності і закономірностей пізнавальних процесів. Як зазначає кандидат психологічних наук О.Ветохов опанування іноземної мови починається із відчуттів, тобто процесу відображення у свідомості людини окремих властивостей предметів та явищ, які безпосередньо впливають на його органи відчуттів. Стосовно вивчення іноземної мови йдеться про розміри, форму, колір і яскравість літер; висоту, гучність, тембр, наголоси, паузи, ритм, темп звуків мовлення (артикуляційного апарату). Відображення у свідомості цих властивостей мови і мовлення дозволяє людині правильно орієнтуватися у мовленнєвій діяльності. Органи відчуттів перетворюють специфічну енергію збудників на енергію нервових (фізіологічних) процесів. Чіткість відчуття елементів іншомовного мовлення забезпечуються їх багаторазовим використанням у житті. Тому у процесі навчання іноземних мов важливо регулярно тренувати органи слуху, мовлення і руки студентів шляхом аудіювання, говоріння, читання і письма. Слід мати на увазі два положення:

— за відсутності систематичного аудіювання іншомовного мовлення не розвивається так званий мовленнєвий слух, тобто здатність слухового аналізатора реагувати на акустичні особливості мовлення. Без цього якісне сприйняття неможливе. Тому необхідно якнайраніше і якнайбільше слухати адаптоване мовлення;

— будь-який вид мовлення тісно пов'язаний із функціонуванням артикуляційного апарату. Воно буде успішним за умови достатньої сформованості кінестетичних